

Tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Tự nhiên và Xã hội lớp 2 nhằm phát triển năng lực giải quyết vấn đề cho học sinh

Đỗ Văn Trung*

*HVCH khóa 30, Trường ĐHSP, Đại học Huế

Trường TH&THCS số 1 Ngư Thủy, huyện Lệ Thủy, tỉnh Quảng Bình

Received: 6/11/2023 ; Accepted: 13/11/2023; Published: 20/11/2023

Abstract: To use project-based teaching to develop problem-solving competence for students through experiential activities in teaching 2nd grade Nature and Society, we have determined that the principles of choosing the content and goals of experiential activities include the following steps: (1) Determine the goal of the activities, (2) Determine the content, means, methods and forms of the activities; (3) Make detailed plans for activities; (4) Organize experiential activities; (5) Summary evaluation of activities. The results of pedagogical experiments confirm the effectiveness of developing problem-solving competence of 2nd graders in studying Nature and Society through experiential activities according to the proposed process.

Keywords: Problem solving competence, developing problem solving competence, teaching Nature and Society, experiential activities

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, việc phát triển năng lực (PTNL) giải quyết vấn đề (GQVĐ) cho học sinh (HS) nói chung và trong dạy học môn Tự nhiên và Xã hội (TN&XH) ở lớp 2 nói riêng đang được quan tâm. Để PTNL GQVĐ cho HS lớp 2, chúng ta có thể thực hiện bằng nhiều phương pháp, biện pháp dạy học khác nhau, trong đó dạy học theo hoạt động trải nghiệm (HĐTN) được xác định là một phương pháp dạy học có hiệu quả. Vì vậy, chúng tôi nghiên cứu sử dụng dạy học theo HĐTN để PTNL GQVĐ trong dạy học môn TN&XH ở lớp 2 góp phần đáp ứng yêu cầu dạy học chương trình mới.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Nguyên tắc tổ chức HĐTN trong dạy học môn Tự nhiên và Xã hội lớp 2 nhằm PTNL GQVĐ cho HS

2.1.1. Đảm bảo tính mục tiêu giáo dục

Tổ chức HĐTN trong dạy học môn TN&XH lớp 2 nhằm PTNL GQVĐ cho HS cần đảm bảo hướng tới các mục tiêu sau đây:

- Góp phần hình thành, phát triển ở HS tình yêu con người, thiên nhiên; đức tính chăm chỉ; ý thức bảo vệ sức khỏe của bản thân, gia đình, cộng đồng; ý thức tiết kiệm, giữ gìn, bảo vệ tài sản; tinh thần trách nhiệm với môi trường sống; các năng lực chung và năng lực khoa học. Trong đó có năng lực GQVĐ.

- Hình thành, phát triển ở HS các phẩm chất chủ yếu và năng lực chung theo các mức độ phù hợp với môn học, cấp học đã được quy định tại chương trình GDPT 2018.

- Hình thành và phát triển ở HS năng lực khoa học, bao gồm các thành phần: nhận thức khoa học, tìm hiểu môi trường tự nhiên và xã hội xung quanh, vận dụng kiến thức, kỹ năng đã học.

2.1.2. Đảm bảo phù hợp với đặc điểm tâm lý, nhận thức của HS lớp 2

HS lớp 2 đang có những bước phát triển hoàn thiện hơn về nhận thức, tư duy và tưởng tượng. Từ những đặc điểm cơ bản của HS lớp 2, khi thiết kế các HĐTN trong dạy học môn TN&XH để PTNL GQVĐ cho HS phải đảm bảo các vấn đề sau đây:

- Các HĐTN phải có sự phù hợp với năng lực, trình độ của cả lớp và của mỗi HS giúp HS phát huy được tối đa tính tích cực, chủ động của mình.

- Tạo môi trường học tập vui tươi, sinh động, gây được hứng thú, kích thích sự tò mò, khám phá của mỗi HS.

- Thực hiện nguyên tắc này sẽ phát huy được năng lực của mỗi cá nhân một cách cao nhất, giúp HS rèn luyện được tính tự giác, kiên trì, hứng thú khi thực hiện các nhiệm vụ học tập, tri thức của HS sẽ được bền lâu hơn.

2.1.3. Đảm bảo tính đa dạng các phương thức tổ chức hoạt động trải nghiệm

Để HS hứng thú, tích cực, chủ động hơn, cần đa dạng các phương thức tổ chức HĐTN trong dạy học môn TN&XH. Giáo viên (GV) cần vận dụng linh hoạt, đa dạng các phương thức như như: Trải nghiệm thực địa; Tham quan, dã ngoại; Tổ chức diễn đàn; Hoạt động giao lưu; Hội thi/cuộc thi; Sân khấu tương tác; Hoạt động câu lạc bộ...

2.1.4. Đảm bảo môi trường để HS PTNL GQVĐ

Để đảm bảo môi trường để HS PTNL GQVĐ, cần đáp ứng các yêu cầu sau:

- Môi trường tổ chức HĐTN cần phong phú, đa dạng và chứa đựng các tình huống có vấn đề để PTNL GQVĐ đối với HS.

- Bầu không khí tâm lý cởi mở và tin tưởng trong tập thể hoạt động; khuyến khích tăng cường việc nảy sinh ý tưởng, thảo luận, tranh luận và phản hồi về sự vật, hiện tượng mà HS trực tiếp quan sát, tiếp xúc thông qua hoạt động tương tác giữa các cá nhân với nhau diễn ra trong quá trình học tập hay làm việc cùng nhau.

- Phát huy vai trò tự giác, tính tích cực, độc lập nhận thức và hành động của từng HS dưới vai trò hướng dẫn của GV.

2.2. Quy trình tổ chức HĐTN trong dạy học môn Tự nhiên và Xã hội lớp 2 nhằm PTNL GQVĐ cho HS

2.2.1. Bước 1: Xác định mục tiêu của hoạt động. Xác định được các mục tiêu về NL GQVĐ HS cần hướng tới sau khi học xong chủ đề/ bài học. Trong đó chú trọng đến NL GQVĐ.

2.2.2. Bước 2: Xác định nội dung, phương tiện, phương pháp và hình thức của hoạt động. Căn cứ vào từng chủ đề, các mục tiêu đã xác định, các điều kiện hoàn cảnh cụ thể của lớp, của nhà trường và khả năng của HS để xác định các nội dung phù hợp cho các hoạt động. Từ nội dung, xác định cụ thể phương thức tiến hành, xác định những phương tiện cần có để tiến hành hoạt động. Từ đó lựa chọn phương thức hoạt động tương ứng.

2.2.3. Bước 3. Lập kế hoạch chi tiết cho hoạt động. Tiến hành lập kế hoạch HĐTN theo bài học, phân công nhiệm vụ cụ thể, xác định nhiệm vụ cần thực hiện, thời gian dự kiến, vật liệu, kinh phí, phương pháp tiến hành, dự kiến sản phẩm, đồng thời phân công nhiệm vụ cụ thể cho các thành viên. Trong quá trình đó, GV cần tăng cường sự theo dõi sát sao, kiểm tra và giúp đỡ kịp thời, giải quyết những vướng mắc để hoàn thành tốt khâu chuẩn bị, tránh phó mặc hoặc qua loa, đại khái.

2.2.4. Bước 4. Tổ chức hoạt động trải nghiệm. Tiến hành tổ chức cho HS tham gia HĐTN nhằm phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của HS HĐTN (cái quen thuộc); làm cho mỗi HS đều sẵn sàng tham gia trải nghiệm tích cực.

2.2.5. Bước 5. Đánh giá tổng kết hoạt động. GV tổ chức cho HS tự đánh giá, đánh giá lẫn nhau về kiến thức và phương pháp học tập để HS nhìn được những thiếu sót trong quá trình học tập, để điều chỉnh việc học sao cho phù hợp.

2.3. Ví dụ tổ chức HĐTN trong dạy học môn Tự nhiên và Xã hội lớp 2 nhằm PTNL GQVĐ cho HS qua hoạt động đóng vai, sắm vai

Tên HĐTN: “Trải nghiệm mua bán hàng hoá” (Chủ đề: Cộng đồng địa phương)

Bước 1: Xác định mục tiêu của hoạt động. Sau khi trải nghiệm, HS sẽ:

- Biết cách lựa chọn những hàng hóa cần thiết trong cuộc sống hằng ngày. Biết cách mua bán hàng hóa ở những địa điểm khác nhau.

- Lựa chọn được hàng hóa phù hợp với giá cả và chất lượng theo tình huống giả định.

- Biết chỉ tiêu (mua sắm) hợp lý, phù hợp với nhu cầu của bản thân và điều kiện của gia đình.

- Có ý thức tiết kiệm khi sử dụng hàng hóa và tuyên truyền cho mọi người cùng thực hiện.

- Phát triển được năng lực GQVĐ qua các hoạt động.

Bước 2: Xác định nội dung, phương tiện, phương pháp và hình thức của hoạt động

*Nội dung: (1) Thành lập nhóm, các nhóm thảo luận, phân công nhiệm vụ; (2) Thực hành đóng vai, sắm vai việc mua bán hàng hoá; (3) Chia sẻ, trao đổi những kinh nghiệm thu được từ hoạt động; (4) Tổng kết, đánh giá hoạt động.

*Phương pháp tiến hành: Phương pháp làm việc nhóm, phương pháp sắm vai, phương pháp GQVĐ; đóng vai, sắm vai.

*Phương tiện: Máy tính, tivi chiếu nội dung bài; Phiếu học tập. Một số hàng hóa cho hoạt động thực hành của HS: bộ đồ chơi hoặc tranh ảnh, vật thật, thẻ mệnh giá tiền. Một số đồ dùng học tập như: sách, vở, bút chì, bút màu; một số đồ chơi; bộ đồ dùng gia đình như nồi, xoong, chảo, bát, đĩa, thìa, máy xay; trang phục trang phục như: áo, mũ, giày, dép; Thực phẩm như: rau, củ, cà chua, táo, ổi,...

Bước 3: Lập kế hoạch

- Lực lượng tham gia: HS khối 2, GV môn TN&XH, GV chủ nhiệm, cha mẹ HS, Ban giám hiệu, cán bộ Đội, cán bộ thư viện trường và các cán bộ, GV.

- Địa điểm: Lớp học hoặc thư viện trường; Hội trường.

- Thời gian chuẩn bị: 1 tuần

- Chuẩn bị:

+ Các giáo viên chủ nhiệm, bộ môn TN&XH lớp 2 lập danh sách HS tham gia.

+ GV chủ nhiệm thông báo về cho HS, cha mẹ HS về thời gian và địa điểm cụ thể.

+ GV chủ động lên kế hoạch, bao gồm phần nội dung và tìm nguồn kinh phí cho hoạt động. Phối hợp với cán bộ đội và lãnh đạo nhà trường để tiến hành triển khai hoạt động.

Bước 4: Tổ chức hoạt động

Hoạt động 1. Thành lập nhóm, các nhóm thảo luận, phân công nhiệm vụ

GV tiến hành chia các nhóm: nhóm sắm vai người bán, nhóm sắm vai người mua theo kế hoạch đã xây dựng. Yêu cầu các nhóm thảo luận để phân công nhiệm vụ, trưng bày các hàng hoá đã chuẩn bị,...

Hoạt động 2. Thực hành đóng vai, sắm vai việc mua bán hàng hoá

- GV phân chia địa điểm trưng bày hàng hóa cho từng nhóm.

- GV phát mệnh giá tiền, các nhóm nhận được những mệnh giá bằng nhau.

- Tổ chức cho HS thực hành mua bán hàng hóa theo tình huống giả định.

- Lưu ý HS khi thực hành mua bán cần:

+ Lựa chọn hàng hóa thiết yếu cho cuộc sống hằng ngày.

+ Chú ý giá cả và chất lượng của mỗi loại hàng hóa.

+ Các nhóm tập kết hàng hóa mua được, so sánh với nhóm bạn các loại hàng hóa đã mua về số lượng, loại hàng, mệnh giá tiền,...

Hoạt động 3: Chia sẻ, trao đổi những kinh nghiệm thu được từ hoạt động

- Sau khi thực hành mua bán, GV tổ chức cho HS thảo luận và trả lời các câu hỏi:

+ Em đã mua được những hàng hóa nào? Mua ở đâu?

+ Khi mua hàng hóa em cần lưu ý điều gì? Vì sao?

- Đại diện các nhóm chia sẻ, các nhóm khác lắng nghe, bổ sung...

- Thông qua hoạt động thực hành mua bán và thảo luận, HS hiểu rõ hơn vai trò của mỗi hàng hóa thiết yếu trong cuộc sống hằng ngày; biết cách lựa chọn hàng hóa và giải thích được vì sao cần lựa chọn khi mua bán hàng hóa.

Bước 5: Tổng kết, đánh giá hoạt động

- GV chốt lại những kiến thức liên quan mà HS đã huy động và vận dụng để học tập chủ đề này.

- HS tự đánh giá, nhóm HS đánh giá lẫn nhau

- GV đánh giá sự tham gia của HS, chất lượng và kết quả quá trình tham gia và phản báo cáo kết quả của hoạt động đóng vai, sắm vai.

GV dựa vào tiêu chí đánh giá NL QGVĐ vào thực tiễn để đánh giá mức độ PTNL QGVĐ của HS trong dạy học môn TH&XH lớp 2.

Bảng 2.1. Nhóm các năng lực thành phần của năng lực QGVĐ thông qua HĐTN trong dạy học môn TN&XH lớp 2

Năng lực thành tố của NL QGVĐ	Chỉ số hành vi
Nhóm 1: Tìm hiểu vấn đề	1. Phân tích tình huống, phát hiện vấn đề
	2. Phát biểu vấn đề
	3. Xác định thông tin và mối liên hệ giữa các thông tin
Nhóm 2: Đề xuất giải pháp	4. Đề xuất giải pháp QGVĐ
Nhóm 3: Lập kế hoạch và thực hiện giải pháp	5. Lập kế hoạch QGVĐ
	6. Thực hiện kế hoạch QGVĐ
Nhóm 4: Đánh giá và phản ánh giải pháp	7. Tự đánh giá kết quả và rút ra kết luận
	8. Vận dụng vào tình huống mới

3. Kết luận

Kết quả thực nghiệm sư phạm cho thấy, quy trình tổ chức HĐTN trong dạy học môn TN&XH đã đề xuất là có tính khả thi. Nội dung, quy trình và các HĐTN trong dạy học TN&XH cho HS lớp 2 mà luận văn đề xuất đảm bảo phù hợp và có tính khả thi khi triển khai áp dụng vào thực tiễn dạy học. Các HĐTN mang lại kết quả tốt trong quá trình giáo dục, góp phần phát triển năng lực QGVĐ cho HS.

Tài liệu tham khảo

[1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông – Chương trình tổng thể*, Hà Nội.

[2]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông – Hoạt động trải nghiệm và Hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp*, Hà Nội.

[3]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông – Môn Tự nhiên và Xã hội*, Hà Nội.

[4]. Bùi Ngọc Diệp. (2015). Hình thức tổ chức các hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong nhà trường phổ thông. *Tạp chí Khoa học Giáo dục*, số 113

[5]. Doãn Ngọc Anh (2015), Vận dụng mô hình giáo dục trải nghiệm của David A. Kolb vào dạy học môn Giáo dục học ở Trường Đại học sư phạm. *Tạp chí giáo dục*, số 360, kì 2.